

V Ljubljani, 15. marca 1919.

SVOBODA

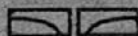
DRUŽINSKI LIST.

VSEBINA:

1. Pavel Golia: **Roké tolažbe.** (Pesem.) — 2. Igo Gruden: **Pri svetem Križu.** (Pesem.) — 3. Alfonz Daudet-Joso Jurkovič: **Koza Seguinova.** — 4. Vera Keslerjeva: **V marcu.** (Pesem.) — 5. Veno Pilon: **Umetniška vzgoja pri boljševikih.** — 6. Pavel Golia: **Stepa.** (Pesem.) — 7. B. Borko: **Veter na Volgi.** (Pesem.) — 8. Fran Erjavec: **Naša izobraževalna organizacija.** (Konec.) — 9. Fran Albrecht: **Mladí Jure.** (Dalje.) — 10. Pregled. — 11. Društveni vestnik „Svoboda“.

Letnik I.

Štev. 3.

Last in založba delavskega izobraževalnega društva „Svoboda“.

Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

„Svoboda“, družinski list, je glasilo delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani.

Izhaja dne 15. vsakega meseca.

Naročnina znaša letno 12 K. Člani društva dobe list brezplačno.

Upravništvo lista je v Ljubljani Šelenburgova ulica št. 6/II, kamor naj se pošilja naročnino. Sprejema se tudi oglase, katerim se določi cena po dogovoru.

Uredništvo lista je: Fr. Albrecht, Ljubljana, Marije Terezije cesta št. 1/II, kamor naj se pošiljajo vsi rokopisi.

Navodila podružnicam:

Pristopnina k „Svobodi“ znaša 50 h. Podružnice dobé do 1. februarja posebne pristopne izjave, ki jih mora vsak pristopivši član izpolniti, podružnice pa jih potem s pristopnino vred pri mesečnem obračunu pošljejo v Ljubljano.

Članarina znaša K 1.—. 10 h ostane podružnici, 90 h pa je poslati v Ljubljano. Zato pa dobé člani društveni družinski list zastonj.

Članarino naj se pobere vsak mesec obenem z oddajo družinskega lista in sicer za naprej, ker zaostalim ali nerednim članom ne bomo oddajali lista.

Obračun je poslati redno do 15. vsakega meseca tajništvu delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica št. 6, II, nadstropje.

Denar pa je pošiljati pod naslovom: Konzumno društvo za Ljubljano in okolico (K. Rakovec), Ljubljana, — Sp. Šiška, Kolodvorska ulica 56.

Podružnice naj po možnosti ustanavljajo knjižnice, čitalnice, vrše predavanja, sestanke, izlete itd. Ustanavljajo naj pevske, godbene, dramatične, telovadne in druge odseke. Sploh naj skrbé za izobražbo svojih članov ter goje pošteno, trezno družabno življenje. Društvene prostore naj si poiščejo v zasebnih prostorih, da člani niso primorani posedati v gostilnah ter zapravljati denar. Za vsa pojasnila se je obračati na tajništvo „Svobode“. Želje glede predavanj je sporočiti vsaj 14 dni pred predavanjem.

Tajništvo „Svobode“ opozarja vse podružnice, da je prve in druge številke družinskega lista nekaj več natisnjene. To zato, da lahko vsakemu novo pristopivšemu članu ponudijo tudi prvo in drugo številko, seveda morajo pobrati članarino tudi za januar in februar nazaj. — Obračune za januar in februar rabimo nujno; poslati jih je tedaj **tako** tajništvu.

Redno do 10. vsakega meseca naj pošiljajo podružnice kratka poročila o svojih priredbah in o svojem društvenem delovanju tajništvu „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica 6/II.

Odgovorni urednik Fran Albrecht.

PAVEL GOLIA.

Roké tolažbe.

Ob uri mraka proži
svoje usmiljene roké,
odete v sinje rokavice,
tolažba vsem, ki se jim toži,
vsem, ki jim hrepeni srcé,
vsem, ki trpé ponižanja, krivice.
Poljubi jih, moj brat, in žmi,
kjerkoli blodiš krog brez doma
ter stopaš klaverno čez tuje prage,
ko se zmračí, moj brat, da razvedri
njih dotakljaj te in aroma.
Le matere roké so še bolj blage.

IGO GRUDEN.

Pri svetem Križu.

Poletni dan nad morjem v solncu sniva
kot da na zlatih bi visel perotih;
visoko v breg med oljkami ob potih
pri koči kočá stiska se in skriva.

Na pragu sključen ribič mreže šiva,
razveša jih po drogih in po plotih;
otroci — kot piščanci — skriti v kotih,
po hiši curek solnca se preliwa.

Odšla je žena v Trst . . . ž njo hčerka mlada
ponuja žajbelj, tublje po vsem mesti:
pri svetem Križu šest otrok ji strada.

ni ognja v hiši, nimajo kaj jesti;
še sebe, hčerko bi prodala rada,
da mogla bi vsaj kruha jim prinesti.

Koza Seguinova.

Ti ostaneš pač vedno enak, moj ubogi Gringoire!

Kaj? ponujajo ti mesto novičarja pri dobrem pariškem dnevniku in ti si tako predrzen, da odkloniš... Ampak poglej se vendar, nesrečni fant! Poglej ta raztrgani jopič, te razpadajoče hlače, ta suhi obraz, ki kriči od lakote. Tako daleč te je torej pripeljala strast lepih rim! Poglej, kaj ti je koristilo deset let zvestega službovanja med paži vladarja Apolona... Ali te ni končno sram?

Postani vendar novičar, norec! postani novičar!

Zaslужil boš lepega cvenka, imel kosilo pri Brebantu in ob dneh premiere se boš lahko pokazal z novim peresom za čepico.

Ne? Nočeš? Praviš, da hočeš ostati prost na svoj način do konca... No, dobro, poslušaj malce zgodbo o kozi g. Seguina. Videl boš, kam pride, kdor hoče živeti svobodno.

Gospod Seguin ni imel nikdar sreče s svojimi kozami.

Vse je zgubil na isti način: nekega lepega jutra so pretrgale svojo vrv, odšle v gorovje in tam gori jih je požrl volk. Niti božanje gospodarjevo, niti strah pred volkom, nič jih ni obdržalo. To so bile, se zdi, neodvisne koze, ki se hotele za vsako ceno prostega zraka in svobode.

Dobri g. Seguin, ki ni prav nič razumel značaja svojih koz, je bil potr. Rekel je: »— Konec je; koze se dolgočasijo pri meni, niti ene ne bom ohranil.«

Vendar ni klonil duhom, in ko je zgubil šest koz na isti način, je kupil sedmo; samo tokrat je poskrbel, da je vzel čisto mlado, da bi se lažje privadila živeti pri njem.

Ah! Gringoire, kako ljubka je bila kozica g. Seguina! Kako ljubka je bila s svojimi prijaznimi očmi, svojo podčastniško bradico, s svojimi črnimi in svetlimi parklji, svojimi zebrastimi rogovi in svojo dolgo belo dlako, ki jo je pokrivala kot površnik! Bila je skoro tako očarljiva kot Esmeraldina kozica, saj se spomniš, Gringoire? — in poleg tega krotka, nežna, pustila se je molsti, ne da bi se ganila, ne da bi stopila z nogo v golidico. Prav srčkana kozica...

Gospod Seguin je imel za svojo hišo z belim trnom ograjeno dvorišče. V njem je nastanil svojo novo negovanko. Privezal jo je za kol na najlepšem delu travnika, skrbel, da je imela dosti dolgo vrv in hodil od časa do časa pogledat, ali se dobro počuti. Koza se je počutila zelo srečno in pasla po travi tako veselo, da je bil gospod Seguin očaran.

— Končno, si je mislil ubogi mož, vendar ena, ki ji ne bo dolgčas pri meni!

Gospod Seguin se je motil, kozi je postalo dolgčas.

Nekega dne si je rekla pri pogledu na gore:

— Kako lepo mora biti tam gori! Kakšna naslada, premetavati se v resju brez te proklete vrvi, ki ti davi vrat!... To je za osla ali vola, da se pase na dvorišču!... Koze pa rabijo prostosti.

Od tega trenutka se ji je zazdela trava na dvorišču brez okusa. Dolgočasje jo je napadlo. Shujšala je, odstavljala. Milo jo je bilo gledati, kako je natezala cel dan vrv, imela glavo obrnjeno proti gorovju, nozdrvi napete in žalostno meketala: Mê! . . .

Gospod Seguin je pač opazil, da je nekaj njegovi kozi, ampak ni vedel kaj. Ko jo je nekega jutra pomolzel, se je koza obrnila in mu rekla v svojem narečju:

— Slišite, gospod Seguin, meni je dolgčas pri vas, pustite me, da grem v gorovje.

Ah! moj Bog! . . . Tudi ona! je kriknil gospod Seguin in spustil na mestu svojo golidico; potem se je vsedel v travo poleg svoje koze:

— Kaj, Belka, ti me hočeš zapustiti!

In Belka je odgovorila:

— Da, gospod Seguin.

— Ali ti manjka tukaj trave?

— Oh! ne! gospod Seguin.

— Mogoče si prekratko privezana; ali hočeš, da podaljšam vrv?

— Škoda truda, gospod Seguin.

— Torej, česa rabiš! kaj hočeš?

— V gorovje hočem iti, gospod Seguin.

— Ampak, nesrečnica, ti ne veš, da je v gorovju volk . . . Kaj storiš, ko pride? . . .

— Buhnem ga, gospod Seguin.

— Boji se volk tvojih rogov! Požrl mi je koze, ki so imele drugačne rogove nego ti . . . Saj se pač spomniš na ubogo, staro Brezno, ki sem jo imel lansko leto? Kozača močna in poredna kot kozel. Celo noč se je buhala z volkom . . . potem zjutraj jo je volk požrl.

— Gorje mi! Uboga Brezna! . . . Nič ne dé, gospod Seguin, pustite me, da grem v gorovje.

— Božja dobrotljivost! . . . je rekel gospod Seguin; kaj je vendar mojim kozam? Še ena, ki jo požre volk . . . Eh dobro, ne . . . proti tvoji volji te rešim, porednica! in ker se bojim, da pretrgaš vrv, te zaprem v hlev in tu ostaneš vedno.

Nato je odpeljal gospod Seguin kozo v čisto temen hlev in dvakrat zaklenil vrata. K nesreči je pozabil na okno, in komaj je obrnil hrbet, že je mala ušla . . .

Ti se smeješ, Gringoire? Za boga! Že verjamem; ti držiš pač s kozami proti temu dobremu gosp. Seguinu . . . Bomo videli, če se boš še smejal.

Ko je prišla belka v gorovje, je tu zavladalo splošno očaranje. Nikdar niso videle stare jelke kaj tako ljubkega. Sprejeta je bila kakor kraljčina. Kostanji so se pripogibali do tal, da so jo božali s koncem svojih vej. Zlatobarvni lakotniki so se razjemali na njeni poti in dišali na vso moč. Celo gorovje jo je slavilo.

Lahko si misliš, Gringoire, ali je bila srečna naša koza! Nobene vrvi, nobenega kola . . . ničesar, kar bi jo oviralo premetavati se, pasti se; kakor ji je srce pozelelo . . . Tu je bilo trave! čez rogove, ljubček moj! . . . In kakšne trave! Sočne, fine, nazobčane, sestavljene iz tisoč rastlin . . . To je bilo pač nekaj drugega nego ruša na dvorišču. In cvetlice še-le! . . . Veliki modri zvončki, rdeči naprstci z dolgimi čašami, cel gozd divjega cvetja, prekipevajoč opojnih sokov! . . .

Belka se je valjala v njem napol pijana, z nogami v zraku, in se točila po pobočju križem med suhim listjem in kostanjem . . . Potem se je v trenutku z enim sunkom pognala na noge. Hop! že je odletela, glavo naprej, skozi goščavo in zelenike, zdaj vrh skal, zdaj na dnu prepada, v višavo, v dolino, povsod . . . Rekel bi bil, da je bilo dvajset koz gospoda Seguina v gorovju.

Belka se ni pač bala ničesar.

Z enim skokom je premerjala velike hudournike, ki so jo obrizgavali ob preskokih z vlažnim prahom in peno. Tedaj se je šla vsa mokra zlekni na kako položno skalo in se nastavila solncu, da jo je sušilo . . . Ko je šla ob robu skal, z bobovčevim cvetom v gobcu, je zapazila v nižavi, čisto v nižavi, sredi planjavé, hišo gospoda Seguina z dvoriščem v ozadju. To jo je spravilo v smeh do solz.

— Kako je to majhno, je rekla; kako sem pač mogla tam notri zdržati?

Ubožica! Ker se je videla tako visoko, je mislila, da je najmanj tako velika kot svet . . .

Z eno besedo, to je bil lep dan za kozo gospoda Seguina. Ko je proti poldnevu tekala na levo in desno, je padla med tropo divjih kozlov, ki so baš z dobrim tekom mulili divjé trse. Naša mala tekačica v beli obleki je vzbudila pozornost. Dali so ji najboljši prostor pri trsah in vsi ti gospodje so bili tako dvorljivi.

Naenkrat se je veter shladil. Gorovje je postalo vijoličasto modro; to je bil večer . . .

— Že! je rekla kozica; in vstavila se je zelo začudena.

V dolini so bila polja preplavljena z meglo. Dvorišče gospoda Seguina je izginjalo v nji in od hišice je bilo videti samo še streho z malo dima. Poslušala je zvončke črede, ki so jo gnali domov, in občutila globoko žalost v duši . . . Skobec na povratku jo je pobožal s svojimi krili. Stresla se je . . . Nato je nastalo tulenje v gorovju:

— Hu! hu!

Zmislila se je na volka; ves dan ni norica mislila na to . . . V istem trenutku je zapel glas trombe daleč v dolini. To je bil ta dobri gospod Seguin, ki je poskusil zadnji napor.

— Hu! hu! je tulil volk.

— Vrni se! vrni! je vpila tromba.

Belka je imela poželenje, da bi se vrnila; ko pa se je spomnila na kol. vrv, ograjo na dvorišču, je mislila, da se sedaj ne bi več mogla privaditi na to življenje in da je boljše, da ostane . . .

Tromba ni pela več . . .

Koza je zaslišala za seboj šum listja. Obrnila se je in zagledala v senci dve kratki ušesi, čisto pokoncu, z dvema blestečimi očmi . . . To je bil volk.

Strašen, nepremičen je stal tu, ogledoval belo kozico in si že vnaprej vznemirjal okus. Ker je dobro vedel, da jo bo požrl, se volku ni mudilo; samo ko se je obrnila, se je zlobno zasmejal:

— Ha! ha! Kozica gospoda Seguina! in iztegnil je svoj debeli rdeči jezik na suhe ustnice.

Belka je čutila, da je zgubljena . . . Ko se je spomnila zgodbe stare Brezne, ki se je borila z volkom celo noč, da jo je v jutru požrl, si je rekla za trenotek, da bi bilo mogoče boljše, da se dá takoj požreti; potem se je premislila, postavila v bran, sklonila glavo in nastavila rogove, kakor se je spodobilo za hrabro kozo gospoda Seguina . . . Ne da bi bila imela upanje, da ubije volka — samo da vidi, če bo lahko zdržala tako dolgo kot Brezna! . . .

Takrat se je pognala pošast naprej in rožički so nastopili ples.

Ah! Kako pogumno je nastopila hrabra kozica! Več kot desetkrat, prav zares, Gringoire, je prisilila volka, da je odskočil in se oddahnil. Med tem enominutnim premirjem je odtrgala sladkosnedka v naglici še bilko svoje ljube trave; potem se je vrgla znova s polnim gobcem v boj . . . To je trpelo celo noč. Od časa do časa je gledala koza gospoda Seguina ples zvezd na jasnem nebu in si rekla:

— Ah, če zdržim vsaj do zore . . .

Zvezde so ugasnile druga za drugo. Belka je podvojila udarce z rogmi, volk udarce z zobmi . . . Na obzorju se je prikazal blede svet . . . Petje hripavega petelina je prihajalo s pristavice.

— Končno! je rekla uboga žival, ki je čakala še samo dneva, da umrje; in iztegnila se je po dolgem po tleh v svojem lepem belem kožuhu, ki je bil ves obrizgan s krvjo . . .

Tedaj se je vrgel volk na kozico in jo požrl.

Zbogom, Gringoire!

Zgodbu, ki si jo slišal, ni pripovedka moje domišljije. Če prideš kdaj v Provenço, ti bodo naši kmetje govorili o kozi gospoda Seguina, ki se je trškala celu noč z vukom; a pole vütra jo je vuk požro.

Saj me razumeš vendar, Gringoire:

A pole vütra jo je vuk požro.

VERA KESLERJEVA.

V marcu.

Preko poljan je veter zavel:
mimogrede mi razčesal lase,
pa mi prinesel vonj iz daljav.

pa mi prinesel gorek pozdrav,
 vso me omamil, krilo zaplel —
 in odhitel preko ceste med breze.
 da je vse tenke vejice vzdramil,
 šel je med smreke, jim dvigal roké,
 rokavi meniški kot bi pridigali . . .
 Še goli hrasti so se zmajali;
 suhi listi, ki so na vejah ostali,
 so v zraku zibali se, padli na grme,
 tam v rogovilah in trnju obstali.
 Ves gozd, kot val, se je v ritmu zazibal,
 kot bi se dramil iz težkega spanja. —
 A še nekdo drugi ta vonj po pomladi,
 ta gorek pozdrav iz daljav je zaslučil —
 prvi metuljček, ves zraka pijan,
 odhajal je z vetrom preko poljan . . .

VENO PILON:

Umetniška vzgoja pri boljševikih.

Da naša dosedanja šola ni mogla vzgojiti v otroku ljubezni in zanimanja do umetnosti, mora vsak pritrditi, če pogleda v šolske risanke, ki ne nosijo prav nikakega izraza umetniškega hotenja otrokove duše. V njih najde človek le črte, pri katerih se roka otrokova krčevito oprijemlje svinčnika, hoteč ustvariti nekaj iz sebe, toda stroga in tuja roka učiteljeva jo sili od pike do pike, vodoravno, poševno, navpično; za take neokorne in naivne poteze otrok ne najde drugega priznanja, kakor nasmešek in se nikakor ne more zadostno poglobiti vanje.

Ker je zasledil otrok v učitelju vsled nerazumevanja njegovega hotenja pri razvoju njegovih ustvarjajočih zmožnosti popolnoma tujega človeka, ki ne sledi s pazno ljubeznijo nagnenjem njegove mlade osebnosti, zato je sovražil in malomarno puščal v nemar risanje ravnotako kakor druge predmete. To ne velja samo za ljudsko, temveč tudi za srednješolsko vzgojo, in to še v večji meri, ker se učenec pozneje jasno zaveda napak iste. Smelo lahko trdim, da mi srednješolska izobrazba ni prav nič pomnožila tega, kar sem se priučil risanju — izven šole; tudi ljubezni do umetnosti se nimam zahvaliti šoli; nasprotno, kadar sem vstopil v risalno sobo, mi je bilo vedno, kakor da bi prišel v ledenico. Neprestano kopiranje mavčevih odlitkov mi je še bolj mrzelo, ker ni bilo tiste vezi, katera veže človeka z živo lepoto narave. Ne spominjam se, da bi kedaj v šolski uri risanja napravili kaj takega, kar bi zadovoljilo mojo notranjost. Teh razmer niso toliko krivi posamezni učitelji sami, kot ves ta zastareli učni sistem, čigar zakonom se morajo po hlapčevski pokoriti.

Vso to gnilobo in zastarelost naših šol sem še globlje občutil, ko sem se na Ruskem, pri razupitih boljševikih, na lastnih skušnjah prepričal, kaj

vse lahko nudi otroku šolska vzgoja, če je v pravih rokah. Samo v par potezih naj očrtam šolsko vzgojo pri boljševikih! Vsaka boljševiška odredba glede šole izvira iz zavesti, da tiči v mladini vsa bodočnost ljudstva, in od šole je odvisno, kako jo vzgoje; zato jo gojijo z največjo požrtvovalnostjo; stara generacija ni več zmožna preurediti obstoječega družabnega reda, ker tiči z vsemi koreninami v stari gnilobi.

Sola spada v delokrog komisarijata za kulturno prosveto, ki je popolnoma enakopraven z ostalimi komisarijati sovjeta. Pod sovjetsko vlado je bila vpeljana splošna šolska obveznost, nanovo ustanovljenih 11.000 šol (po uradnih poročilih) in vpeljane najradikalnejše reforme. V malem mestecu, kjer sem živel, je mestni komisariat ustanovil takozvano ljudsko univerzo, kjer se je proti neznatnemu plačilu učilo od abecede do najtežjih znanosti; predavali so povabljeni vseučiliščni profesorji. V zavesti, da se tako radikalne reforme ne dajo izpeljati s starim učiteljstvom, so reformirali boljševiki v prvi vrsti ono samo; v ta namen so zbrali med počitnicami v mestu vse učiteljstvo na državne stroške, kjer so se intenzivno izpopolnjevali v strokovnih tečajih; risanja so imeli po dve uri na dan, obiskovali so večerne lekcije o umetnosti, umetniški zgodovini in vzgoji.

V že omenjenem mestecu je komisariat za narodno prosveto ustanovil, oziroma pomnožil otroške vrtce, katerih naloga je bila, preskrbljati mladino z vsestransko duševno in telesno hrano. V te vrtce se je sprejemalo v prvi vrsti proletarsko deco v starosti od dveh do dvanajstih let, ker starši revnejših slojev običajno nimajo časa, da bi se zadostno ukvarjali z vzgojo svojih otrok in so tako skoro prisiljeni pustiti svojo deco, da se potepa po ulici. V otroških vrtcih je bil otrok nahranjen do sitega, medtem ko je bil doma obsojen na lakoto. Sploh se je vpeljala kuhinja pri vsaki šoli in v reformnem načrtu je bilo tudi, da se učenec preskrbi ne samo s hrano, ampak tudi z oblačilom, kar se pa pri vladajočih razmerah ni moglo natančno izvrševati. Duševna hrana v otroških vrtcih je obstajala razven rednega šolskega pouka še v praktičnem vežbanju, plesu, plastiki itd.; za vsak posamezen predmet je bil nastavljen poseben strokovnjak, čeravno ne izšolan pedagog; takih je primanjkovalo. Risanje so učili ustvarjajoči umetniki sami. Razven šolskega pouka so bili v programu tudi takozvani otroški prazniki na prostem, kjer so otroci v ritmu glasbe tekmovali v plesu, begu, nastopali kot igralci v različnih predstavah itd. Kakšnega pomena je bil tak praznik za dušo otroka, pač ni treba poudarjati.

V otroškem vrtcu, kjer sem tudi jaz poučeval, smo razdelili otroke po starosti na dve skupini. Risanja je bilo vsak dan po eno uro; material, katerega smo uporabljali, je bil popolnoma brezplačen; tudi barve niso manjkale, čeravno se jih je sicer z največjim trudom kupovalo. Sam črn svinčnik ni otroku nikoli zadostoval, vedno je zahteval življenjapolnih barv. Učna metoda, katere smo se posluževali, je obstojala v tem, da smo otrokom v začetku pouka samo označili njihovo nalogo, v nadaljnjem jim pa pustili popolnoma svobodno roko. Popravljali smo kolikor mogoče

malo ali pa nič. Naloge smo dajali take, ki najbolj odgovarjajo duši otroka, kakor n. pr. cvetlice, živali, igrače, hiša, ulica, razne scene itd.; če je le bilo mogoče, smo vodili celo šolo na prosto, v gozd, na reko, kjer so risali po naravi. Dobili smo velike množine lesenih žlic, čaš in drugih predmetov, katere so morali otroci samostojno okrasiti z raznimi ornamentami. Redne razstave otroških risb so jako vzpodbujale učitelja in učenca.

Ce otroku ni bila po volji dana naloga, si je lahko izbral poljubno. Otroci so tako vzljubili risanje, da so še od drugih svobodnih razredov prihajali prostovoljno k nam.

Nikjer nisem zasledil toliko originalnosti, kakor ravno pri otrocih; risbe židovskih otrok so imele posebno privlačno silo, tako da si jih že koj v začetku ločil od drugih. Proletarski otroci so bili bolj samostojni v vsotvarjanju, medtem ko je bila fantazija otrok bogatejših stanov večinoma pokvarjena po slikah in knjigah, ki so jih videli doma.

Naši pedagogi bi se najbrže ne strinjali takoj s tako revolucionarnimi učnimi metodami, toda če bi na lastne oči bili priče tako razveseljivim in presenetljivim uspehom, kot sem jih imel priliko videti jaz, bi se sigurno globlje razmislili nad njimi.

PAVEL GOLIA.

Stepa.

V daljavi megleni zamira leseni
vzdih drevja pod udari sekir,

ves prostor visoki napolnjen je z zvoki
nevidnih piščalk ino lir,

a v akordu je slišen šum oblasten, bolj vzvišen,
kot sil zagonetnih prepir . . .

Zdaj se dalja razmahne, zardi, težko vzdahne —
in v obroč svoj tesni jo večer.

Molčé pozlačene na pašo prižene
ovčice nebeški pastir,

prostranstvo zgosti se in vse poglobi se
v svoj večni, brezdanji nemir.

B. BORKO.

Veter na Volgi.

V spomin C. Č.

Batjuška, še veter v stepah šumi?
Kaj pravi, ko se na Volgi mudi?

Kako se je s samim Pjotrom bil sprl
in v jezi kirgiške bajte razdrl.

O vem, da je striček dobrotnih lic
in da si zapisal polno pravljic.

Pa kaj ko bi stopil časih med nas,
da nam razženeš ta žalostni čas?

Batjuška, kaj so to tvoje oči?! . . .
Volga, o, Volga in veter na nji . . .

FRAN ERJAVEC:

Naša izobraževalna organizacija.

(Konec.)

Predvsem je potreben široko zasnovan načrt in program za bodočo organizacijo našega izobraževalnega dela, ki postaja od dne do dne nujnejše in važnejše za slovansko organizirano delavstvo.

Minili so časi, ko se je shajalo v raznih delavskih organizacijah le malo številce idealnih »malkontentov«, na katere so žrle druge stranke s prezirljivim pomilovanjem. Delavske politične, strokovne in izobraževalne organizacije niso več peščica »zarotnikov«, ampak postale so pravcato ognjšče in zbirališče celokupnega narodnega proletarijata, ki bo v bližnji prihodnosti, morda celo prav kmalu, poklican prevzeti vodstvo vsega naroda in kakor nam razvoj svetovnih dogodkov kaže, stopiti na čelo vsega narodovega političnega življenja. Gorje pa narodu, in zlasti še proletarijatu samemu, če na ta veliki dan ne bo idejno in organizacijsko dovolj pripravljen. To nalogo mora izpolniti baš izobraževalna organizacija.

Nujno je zato potrebna sistematična in velikopotezna organizacija vsega dela, njegovo razširjenje in poglobljenje. Vse to je pa z lahkoto opreti že na dosedanjo organizacijo, ki naj se le tozadevno izpopolni, razširi in poglobi.

Predvsem je treba sezidati močno centralno organizacijo, ki naj združi in pritegne v svoj krog najboljše strankine sile. Tu naj bi se koncentriralo vse izobraževalno delo in odtod tudi vodilo. Ta centralna organizacija mora biti zato le **Zveza vseh lokalnih izobraževalnih organizacij** (podružnic »Svobode«) in ne samostojno društvo. Člani centralne organizacije bi zato nikakor ne mogli biti posamezniki, ampak le posamezna društva, oziroma podružnice, ki so zastopane v tej osrednji organizaciji po svojih delegatih.

Najvišji organ osrednje organizacije je torej zbor vseh delegatov posameznih včlanjenih društev in ta zbor voli iz svoje srede osrednje vodstvo, ki mora biti številno močno, da je delo lahko primerno porazdeljeno. Decentralizacija dela se izpelje potom odsekov. Vsaka posamezna panoga dela je poverjena posebnemu odseku, ki ga voli zbor delegatov. Predsednik in tajnik vsakega odseka sta obenem člana osrednjega vodstva.

Vsak odsek je v svojem delokrogu avtonomen in ima nalogo voditi ter držati v evidenci vse tozadevno delo pri posameznih včlanjenih društvih, dajati inicijativo ter skrbeti za izvršitev vseh tozadevnih sklepov delegacije. Odseki morajo stalno poročati delegaciji in osrednjemu vodstvu o svojem delu in uspehih. Najvažnejši odseki osrednje organizacije bi bili:

- a) **gospodarski odsek**, ki skrbi za vsa gospodarska in finančna vprašanja organizacije ter vodi osrednjo blagajno;
- b) **politični odsek**, ki skrbi zlasti za politično izobrazbo in vodi politične šole pr posameznih društvih;
- c) **knjižnični in čitalnični odsek**, ki skrbi za snovanje in izpopolnjevanje knjižnic in čitalnic pri posameznih društvih, vodi tozadevno statistiko in pripravlja izdajanje knjig in listov;
- d) **dramatični odsek** skrbi za razširjanje dramatične umetnosti ter pomaga včlanjenim društvom z igralci, knjigami itd.;
- e) **izobraževalni odsek** vodi izobraževalno delo v ožjem smislu in skrbi za predavanja in predavatelje iz vseh strok človeškega znanja;
- f) **šolski odsek** prireja razne tečaje in šole, skrbi za učitelje ter vodi in podpira vse tozadevno delo pri posameznih društvih;
- g) **glazbeni odsek** vodi pevske zборе in godbene krožke pri včlanjenih društvih, jih podpira z vsemi potrebnimi utenzilijami, prireja koncerte itd.;
- h) **športni odsek** skrbi za razširjanje športa pri posameznih društvih.

To bi bili nekateri najvažnejši odseki, ki bi se morali čim preje osnovati in sukcesivno še izpopolnjevati. Šteli bi po 3 do 5 članov. Na ta način bi bilo vse ogromno delo in naloge centralne organizacije na eni strani decentralizirane in porazdeljene; saj je popolnoma nemogoče, da bi moglo izvrševati vse tozadevno pestro delo le par odbornikov, na drugi strani bi se pa zopet stekale vse niti v osrednjem vodstvu, ki bi imelo natančno evidenco o vsem delovanju celokupne izobraževalne organizacije. Vsak je lahko član večih odsekov, vendar bi bilo gledati, da sede v vseh odsekih v prvi vrsti strokovnjaki. Taka, močno in sistematično zgrajena centralna organizacija bi imela v rokah vse vrhovno vodstvo, vodila bi statistiko vsega izobraževalnega dela, skrbela za propagando, izdajala knjige, brošure, liste itd., dajala povsod inicijativo, pomagala pri snovanju in razvoju šibkih mladih organizacij, skrbela za predavanja in predavatelje; z eno besedo: bila bi srce vsega izobraževalnega dela.

Podrobno delo bi se pa izvrševalo v lokalnih izobraževalnih in drugih tozadevnih organizacijah, društvih, klubih, krožkih itd. Kakor smo že zgoraj poudarjali, mora biti osrednja organizacija z v e z a v s e h tozadevnih krajevnih organizacij, torej ne samo podružnic »Svobode«, ampak sploh vseh organizacij (klubov, društev, krožkov itd.), ki se pečajo z izobrazbo, športom i. dr.: kajti le na ta način bo možno sistematično vodstvo in sistematična organizacija celokupnega izobraževalnega dela med delavstvom vse Slovenije. V osrednjo zvezo bi bilo tedaj pritegniti poleg po-

družnic »Svobode« tudi vse samostojne delavske pevske zборе, godbe, tamburaške klube, športne klube itd.

Popolnoma umestno bi pa morda bilo, da bi zasledovala osrednja zveza tendenco, združiti vse morebitne specialne organizacije v okrilje tamošnje lokalne podružnice »Svobode«, da se tako tudi v vsakem posameznem kraju koncentrira vse izobraževalno delo. Jasno je, da morejo le močne organizacije dosegati večje uspehe ter tudi na zunaj uspešneje nastopati. Na ta način bi se preprečila tudi včasih zelo škodljiva konkurenca in ljubosumnost med posameznimi tozadevnimi organizacijami istega kraja.

Krajevne organizacije »Svobode« naj bi vodile in izvrševale vse izobraževalno delo med delavstvom dotičnega kraja. Dokler je društvo še šibko, bi bilo seveda vsako specializiranje še odveč in društveni odbor bi sam s pomočjo osrednje organizacije skrbel za predavanja, ustanovil knjižnico, po možnosti tudi čitalnico, pripravil kako gledališko predstavo itd. Kakor hitro pa postane društvo močnejše in trdnejše, bi bilo tudi tu misliti na porazdelitev dela. Čim prej bi bilo n. pr. osnovati v okviru društva pevski odsek, ki bi zbral okrog sebe pevski zbor ter gojil petje. Dalje se bo pri vsakem društvu čim prej pokazala potreba po knjižničnem in čitalničnem odseku, ki bi vodil društveno knjižnico, skrbel za čitalnico ter širil med člani zanimanje in veselje do branja. Kjer je na razpolago primerna dvorana in porabne moči, se bo gotovo tudi kmalu osnoval dramatični odsek, ki bi skrbel za delavske gledališke predstave.

Tako bi bilo v močnejših društvih organizirati še druge odseke, da se delo čim najbolj porazdeli in pritegne k intenzivnemu sodelovanju čim največ moči. To je najlepša in najuspešnejša pot k vzgoji mladega delavnega naraščaja, ki dobiva tako polagoma zanimanje in veselje do dela ter ljubezen do organizacije.

Zivljenjski pogoj delavske izobraževalne organizacije je pa gotovo pestrost njenega dela. Izogibati se je vsake dolgočasne monotonosti ter skrbeti, da dobe društveniki dovolj prilike za izobraževanje v najrazličnejših panogah človeškega znanja, ob enem pa tudi dovolj poštene in trezne zabave. Pritegnilo bi se morda zato v okrilje izobraževalne organizacije tudi delavsko protialkoholno gibanje, zlasti morajo biti pa v tem oziru neoporečne vseprireditve.

Na ta način se bo vzgajal v naših izobraževalnih organizacijah zdrav in zaveden delavski rod, ki bo globoko pojmlil svojo kulturno poslanstvo in le tak rod bo zmožen in poklican nekoč sam prevzeti svojo in svojega naroda usodo v roke. Naloga nas vseh pa je prepojit delavstvo s čim najširšo in najglobljo izobrazbo; edino sredstvo zato nam pa nudi močna in sistematično razpredena izobraževalna organizacija, ki naj združi v svojem okrilju k resnemu in sistematičnemu delu naše najboljše moči. Vse je dobro, eno je pa neobhodno potrebno, namreč zavest, da bo proletarskemu razredu priborila konečno zmago vendarle edino izobrazba; na njo edino more zidati trdno in vedno.

Mladi Jure.

(Dalje.)

Saj se mi je zdelo, da je Jure doma,« je rekla. »Kaj pa ti je, Jure? Ali se jočeš, Jure?« je vpraševala vsa začudena, ko je opazila debelo solzo na Juretovem licu.

»Kaj še!« se je zasmel Jure z rdečim obrazom in je požiral solze v grlu. »V očesu me ščemi, mušica mi je pala vanj,« je lagal nedolžno.

»Mušica? Kakšna pa? Ali so mušice v sobi?« je poizvedovala še bolj začudeno deklica in se sklanjala k njemu: »Tak pokaži vendar, takoj ti jo izderem.«

»S stropa je pala, se mi zdi... Ne, ne, je že dobro, zdaj me več ne ščemi,« se je branil Jure, brisal solze iz oči in zardeval.

»Tako — potem prav! Kaj sem že mislila?... Da, Jure, ali imaš kako knjigo?«

»Knjig dosti, polna omara,« se je nasmehnil Jure.

»Da, mama dremlje v kuhinji pri štedilniku, meni je pa tako strašno dolgčas. Šivala sem, kvačkala, — a to je taka puščoba. Brala bi rada.«

»Kaj pa želite, Mimica?« je vprašal Jure in stopil k omari. »Karla Maya imam in Jules Vernea iz biblioteke...«

»Ah ne, tega se mi noče, to je vse izmišljeno. Ali nimaš nič takšnega, — resničnega, kratkočasnega? Kak romanček?«

Jure se je ozrl vanjo in zardel v zadregi čez ves obraz.

»Ali mislite take zaljubljene storiije? Kdo pa bi to bral! Tega nimam prav nič!« je rekel hitro in sedel na svoj stol.

Mimica je molčala in z očmi prebirala knjige v omari. Jure je gledal vanjo in bilo mu je težko, ker ni vedel, kaj bi z rokami; tudi je pravkar opazil, da so mu hlače prekratke in spodaj že vse oguljene in raztrgane. »Novih hlač bi mi bilo treba,« je pomislil tiho in gledal v Mimico, ki je še vedno prebirala z očmi. Bila je mlada, morda sedemnajst let stara, blondinka, takšna mala debeluška. Jamice so se ji napravile v licih, če se je nasmejala in njen smeh je vedno spominjal Jureta na grlico, ki so jo imeli nekoč pri njem doma.

Mimica je zazdehala, zamahnila s svojo roko po zraku, okrenila se nato, prišla za stol in meni nič tebi nič sedla brez vsake besede k mizi nasproti Juretu. Z roko si je podprla svojo glavo in se zagledala skozi okno in njen mladi okroglolici belopolti obraz je bil ves zdolgočasen.

In sta molčala.

Juretu je bilo nerodno in zmirom bolj sitno. O, tudi njegov suknjič že ni več nov; na komolcih na primer je zakrpan in zdaj že krpe popuščajo, vrh tega so drugačne barve... To ni v redu! »Torej: nove hlače, nov suknjič!« si je bil ježil Jure v spomini in nerodno prekladal svoje roke in noge. Ah, ne, kako strašno je, če človek sedi sam v sobi s takim - le

mladim dekletom in ne ve, kaj bi! Jure je prijemal peresnik v roko, ga odlagal, zakašljal ter zamrmral nekaj neumljivega o prehladu . . .

In nato sta zopet molčala.

— Tak zini vendar, o Jure-modrijan, povej kaj bistroumnega! se je junačil na tihem in s čudno vztrajnostjo pokašljeval. — Risati znaš, ampak za pridigarja nisi rojen, kot pričajo znamenja . . . Slab gospod postaneš, dolgočasen patron, še na prižnici boš molčal! . . .

In ko se je slednjič ojunačil in odprl usta, se je silno prestrašil nad svojim tujim globokim glasom, ki ga še ni slišal pri sebi nikoli poprej.

»Mimica, ali ste že kdaj hoteli skočiti v vodo?« je vprašal tako neposredno in čudno, da se je sam ves zgrozil nad svojim glasom in vprašanjem.

Dekle je streslo svojo visoko frizuro, pogledalo vanj in zamežiknilo z levim očesom.

»Kako pa govoriš, Jure!« se je smejala s svojimi jamicami. »Dve besedi nizko, dve visoko in spet dve nizko in dve visoko . . . Ali se ti glas izpreminja?«

»Ne, mislim, da ne. Prehlajen sem«, se je opravičeval.

»Kaj si vprašal? V vodo? Kako v vodo?«

»Oh, nič — samo tako . . . Jaz sem lani hotel skočiti v vodo,« je rekel urno in hlastno ter ves zardel, kakor tedaj pred leti pri prvi svoji spovedi, ko je povedal svoj največji greh, da je cigareto kadil.

»Pa kako v vodo? Končati se . . . vzeti si življenje?« je z očitnim zanimanjem vpraševalo dekle.

Jure je prikimal in rekel z vso svojo resnostjo:

»Profesor latinščine me je razžalil.«

»Tako? Hm . . . Saj to je strašno!« je rekla Mimica in se ni smejala, dasi so bile jamice v njenih licih. »Da te je razžalil, praviš? Pa kaj ti je storil?«

In tedaj se je Jure razživel! O, tega dogodka še ni pozabil, ležal je v srcu kot strašno nepremično breme in kadar se je zmislil nanj, je tilho kljuvalo, kljuvalo tam notri . . . Nikomur ni nikoli govoril o njem, zdajle pa se je nenadoma razživel, znajbog ali pod pogledi teh vijoličnih oči, ki so zrle vanj tako iskrene in otroškodobre, ali radi teh milih jamic v licih ali zavoljo tega tihega smehljava, ki je sijal nanj. Mahoma je pozabil, da sedi v sobi sam s tem tujim mladim človekom, ki je vrh vsega še drugega spola. In tako odkritosrčen, izpovedi željen in resničen je bil njegov glas, kakor bi se pogovarjal sam s svojimi najlepšimi sanjami, ko je pripovedoval v urnem neprekinjenem toku s svojimi vročimi očmi, strastnimi kretnjami in hlastnimi besedami:

»Da, tako je bilo. O, čisto natančno se spominjam, saj ne morem pozabiti. Latinsko nalogo smo pisali, silno težavno nalogo, ves razred je pisal za nič. To je profesorja tako razkačilo, kakor da smo mi krivi slabega uspeha. Bil je nepopisno srdit in ko nam je drugo uro prinesel zvezke, nas je najprvo opsoval kakor razbojnike. Nato je poklical mene;

vsi tovariši so strmeli v moj obraz, čutil sem njih poglede . . . Zakaj da sem prepisoval od svojega soseda Svetlina, je hotel vedeti profesor. Jaz sem bil tako presenečen in začuden, da nisem našel niti besede v odgovor; saj je bil Svetlin razun v latinščini med najslabšimi učenci v razredu. 'He, ali si prepisoval ali ne?' je kričal profesor vame. 'Ne!' sem rekel končno jaz in silen ponos je ostal v meni; če bi me razpel na natezalnico, pa bi ne rekel da. Profesor pa me je nápak umel . . . Planil je kvišku in bil je kakor obseden. S pestmi je bil po katedru, psoval me, lažnjivec mi je rekel in hinavec, in kazal mojo in Svetlinovo nalogo, ki ste obe imeli skoro enake pogreške ter me silil, naj priznam, da sem prepisoval. 'Ne!' sem ponovil jaz in skoro težko mi je bilo, ker ne smem reči da, zakaj rad sem imel tega učitelja. 'Nisem prepisoval,' sem ponovil še enkrat. Potem me je pognal iz razreda in zaloputnil duri za mano. — In jaz sem stal zunaj na mostovžu, izgubljen, izobčen in uničen. Tedaj se je v meni nekaj strdilo, kakor v črn težak kamen. Solze ni bilo v mojem očesu, težak pokoj sem začutil po vsem telesu, samo zobje bi mi radi škrtali . . . Če je tako, potem ne morem več živeti, sem si rekel; zaznamovan sem, pred vsemi ljudmi opljuvan. Kriv nisem, a ker ne morem izkazati svoje nedolžnosti, sem kriv. — In ko je bilo tisto dopoldne šole konec, se nisem nič več pomišljal in sem šel naravnost doli pod mesto v savski drevored. Zelo hitro sem stopal, zakaj mudilo se mi je umreti. Zapustil sem stezo v drevoredu, kjer bi me lahko srečal kak človek, ter sem se prerival spodaj tik obrežja skozi dračje in grmičevje in iskal primernege prostora. Hotel sem se kolikormogoče hitro končati in vedel sem, da je za takšno naglo smrt najboljši vrtinec; potegne te vase, objame te in zviije navzdol, otrčička . . . In nenadoma mi je postalo v duši tako lahko in prosto, skoro veselo, ko sem gledal v srdite blatnošive valove, ki so se podili mimo mene; tudi nebo nad sabo sem čutil, da je enake barve, dasi sem gledal venomer v vodo. In prav dobro se spominjam, da sem se tedaj nevemkako zmislił tistih lepih besed o Savi, ki so nam jih nekoč povedali v šoli: 'Spodaj suje siva Sava' . . . Tako mi je ugajal ta stavek, da sem ga kar neprestano naglas ponavljal; nato sem pridel še jaz svoje in tako sem deklamiral vso zgodbo svcije usode:

Spodaj suje siva Sava,
v Savi mrtvo truplo plava,
mladi Jure, bog s teboj!

In še dolgo sem se tako glasno pogovarjal s samim seboj, tako čudno odsoten in raztresen sem bil in samo da bi ne mislił na tisto, kar moram storiti; čutil sem se, odkod ta zgodba, vsa v rimah in kakor pesem . . . Nato pa sem našel pravi prostor. Bil sem že daleč, čisto na koncu drevoreda, tik ob Struževem. Saj veste, tam že ni skoro več brega, sama peščena strmina, kakor navpik odsekana stena in spodaj reka. Tri breze rasto tam, naravnost iz peska, tri bele breze. In nad vodo poševno razteza stara močna vrba svoje veje in se s svojimi lističi dotika močnega

vrtnica, ki je tam. Tukaj, mislim, je Sava najgloblja . . . Razgledal sem se naokrog, nikogar ni bilo v bližini; v mestu je bila ura eno. Knjige sem odložil v pesek, sam pa sem zajezdil deblo vrbe in se vrh nje počasi pomikal nad vodo; vrba se je udajala, že je planil studen, zaperho rezek mraz iz sive vode; jaz sem trepetal kot bilka v vetru. Še enkrat naj pre mislim vso krivico, sem si rekel, sedeč vrh vode; tedaj pa se je nenadoma nagnilo staro deblo, zahreščalo je nekaj, zazibal sem se, zakrillil z roko in zakričal v strašni grozi, ki je spreletela moje telo; pod mano je grgralo sivo, tako zlobno . . . Z eno roko sem se oprijemal debela, grabil krčevito zanj, z drugo sem se lovil od veje do veje in tako sem se, z nogo v vodi — bila je strašno mrzla —, pomikal proti bregu. Ko sem slednjič dosegel tista peščena trda tla pod seboj, sem se oddahnil in zahvalil boga in bilo mi je nepopisno: mraz in vroče hkrati . . . Nato me je vrglo k tlem, zaril sem se v umazani ilnati pesek in takrat sem zares jokal: zavoljo krivice in zavoljo te svoje slabosti . . .»

S tresočo roko je zamahnil Jure po zraku, obmolknil in se narko in brez besed ozrl v deklico pred seboj, ki je, glavo podprto z obema rokama, strmela vanj. In gledala sta se oči v oči, nepremično.

»Smrt si videl«, je rekla Mimica potem, ne da bi trenila.

»Videl«, je ponovil Jure. In spet sta se gledala oči v oči

»In kaj si storil potem?« je vprašala čez trenotek.

»Nič! Domov sem šel; kakor polit kužek . . . In silna besnost se je zažrla vame. Rekel sem si, da je vsesкуп otročje in neumno. In da je on kriv in ne jaz. Kako sem ga sovražil tedaj, raztrgal bi ga s svojimi zobmi . . . In vse v meni je hlepelo po nekem zverinskem maščevanju. Ves dan sem koval zahrbtne razbojniške načrte. Najbolje se mi je zdelo, da ga počakam pri nas na dvorišču za zidom in ko bi prišel spodaj po cesti, spustim velik kamen nanj, da mu trešči naravnost na glavo in ga pobije k tlom . . . Par večerov sem čakal, pa ga ni bilo.«

»In potlej?«

»Potlej . . . čez par dni sem opustil ta načrt. Sklenil sem, da ga pomilujem in zaničujem.«

»Tako in zdaj?«

»Kako zdaj?« je vprašal Jure in spet sta si gledala oči v oči.

»In zdaj ga pomiluješ in zaničuješ?« je rekla tiho.

Tedaj pa je Jure kakor v neki skrivnostni krivdi povetil oči.

»Če ga zaničujem? . . . Ne vem . . .« je dejal počasi in razmišljeno, s povešenimi očmi; nato pa je hitro vzkliknil odločno in razločno: »Ah ne, kako bi, — saj ga ne morem zaničevati! Otrok sem . . .«

Mimica je gledala vanj, potem pa se je hipoma in nepričakovano vzpela s stola, stopila k Juretu in se oklenila njegove levice. S svojo majčkeno vročo desnico je trdo zgrabila za njegovo brado in dvignila njegov obraz poševno navzgor ter se s svojim čudno razpaljenim licem sklonila doli čisto nizko k njegovim očem; Jure je čutil njen dih.

»Ti, veš, poljubila bi te... na usta bi te poljubila,« je dahnila s hlastno tišino vanj in njen glas je trepetal kot struna, predno počí. Vroč omotičen val je planil preko Juretovega lica, nepoznan sladek mraz se je razlil po njegovih kosteh; zaprl je oči in kakor v nedoumnem instinktu samoobrambe si je zbežan položil dlan preko svojih usten.

Mimica je izpustila njegovo roko in brado in ko je Jure odprl oči, jo je videl stati tik sebe in kako sunkoma valove njene prsi; njene oči so mokro blestele, lica so je rdela in smehljal, kakor v zadregi, ji je krožil preko usten.

»Ti si dober fant... najboljši med vsemi...« je hitela kot da se opravičuje. »Imeniten dečko, priden v šoli.«

In bliskovito so planili njeni prsti skozi njegove lase in spet je mladi Jure za trenotek začutil, kot bi se skrivnostna iskra vnela v njem ter mu razlila tisti nepoznani, nikoli občuteni, sladki mraz po vsem životu.

Ampak zdaj je bilo Juretu preveč tega, preveč vseh nezaslišanih ljubeznivosti; postalo bi ga sram in zato se je glasno in šumno zasmejal:

»Hohoho!... Priden učenec, — tisto pa že, tisto! Še včeraj mi je rekel profesor zgodovine, da sem še zanemaril in da sem postal kvartalen študent... Da, zares, ampak on ne zastopi tega,« je pristavil s smehom.

Mimica je spet stresla s svojo frizuro in zamežiknila z levim očesam.

»Tako?... Kvartalen študent, — kaj je to?... Saj niti kart ne poznaš!« je rekla naivno.

Jure se je strmo okrenil in že so se hotela spačiti njegova usta v prezirljiv zasmeh. Domislil se je, kaj bi zdajle storil njegov oče. »Ženska si, pa si neumna!« Tako bi rekel njegov oče-modrijan in krepko v kot pljunil. Toda mladi Jure je bil izolikan in je rekel, kot da je preslišal njeno opazko:

»Kdor se namreč uči samo vsake kvatre, je kvartalen študent... Ampak profesor ne zastopi tega. On ne ve, kaj se pravi, preizkušati svoje moči; da, p r e i z k u š a t i moči, to je ono! Da se jaz včasí prav nalašč ne pripravim, samo zavoljo tega, da se nabavi drugič večja snov. Profesor zmaja z glavo, tako sočutja polno in smešno, kakor da mu je v resnici bogve kaj zavoljo mene; pa mu ni nič, saj vem... In potlej se človek s takšno veselo srditostjo vrže v knjige... Da, to je kot bi se boril, človek čuti, kako mu rastejo moči; na robu prepada — ah, to je najlepše; to je hrabro. Ne pa tisto guljenje, tisto večno poniglavo trepetanje; to je bojazljivost...«

Mirno in stvarno je formuliral mladi Jure svoje bistroumno stališče in je komaj opazil, kako raztresen in zdolgočasen je obraz Mimice, ki je še vedno stala poleg njega in, kot da ni ne posluša njegovih besed, gledala brezbrizno skozi okno.

»Da, saj je znabiti zares tako...« je rekla zdehaje. »Morebiti si res tako brihten in prebrisan; ampak zdi se mi, da bi se rad pobahal... Na

vsak način pa je jasno, da si zelo lehkomišeln in velik otročaj... In tudi lep nisi, oh, le nikar si ne domišljuj, da si lep fant!»

Potem se je, kot da ji je hipoma prišlo nekaj na um, urno obrnila in odšla iz sobe; kakor bi plavala...

Mladi Jure pa je strmel za njo z velikimi nevednimi očmi, ves poražen od presenečenja, kakor še nikoli v svojem življenju.

»Ne, prav nič ne zastopim... Čudno, vse to je zelo čudno,« je rekel glasno in nehotе stresel z glavo, kot ona poprej, ter zamežiknil z levim očesom. In pri tem se je veselo zasmel. »Oh, ti grlica z jamicami v licih! Ti coprnica sladka!« je zaklical in bil je kakor obseden od radosti!

Nazadnje pa je ukrenil, da bo zvečer v postelji preudaril in premislil še enkrat ta dogodek; zakaj vse najlepše svoje doživlja, vse najpomembnejša odkritja je tehtal in snoval mladi Jure v postelji, predno je zaspal; in slehni dan mu je nudil dovolj novih tvarin.

Zdaj je bil v sobi že gost mrak, večer je prihajal in nerešena matematična naloga je očitaje klicala Jureta iz njegovih snj. In ko se je je polotil, je bila »neznatna enačbica« v petih minutah gotova. Nato se je Jure odpravil ven, toda Mimice ni srečal. — — — — —

Ali mladi Jure se je motil, zelo se je varal, če je mislil, da bo zvečer v postelji bolje umel ves dogodek. Prav nič mu niso pomagali njegovi latinski glagoli, niti njegov risarski talent, da, celo njegov novoodkriti jezik in slavni stereoskop mu ni služil pri razmišljanju n razglabljanju tega prečudežnega čustva, ki ga je napadlo in podjarmilo tako nenadoma in zahrbtno. Odkod to, kako to in kaj, kaj je pravzaprav to? ... Saj Mimico, to malo, debelušno, razvajeno punčko, je Jure vendar poznal, oh, poznal tako dobro in natančno kot vse druge svoje sostanovalce in tovariše! Vsak dan je bil ž njo, videl nje dobre in slabe strani v vsi nezlagani vsakdanjosti domačega skupnega bivanja ter jo motril in cenil z isto abstraktno kritičnostjo in brezosebnim ravnođušnim čustvom, kakor svoje sošolce; saj se je navadno komaj zavedal, da je ženska... Ampak zdaj — Jure je čutil —, zdaj se je nekaj izpreverglo, izprožilo se je nekaj v njem. Če to ni morda elektrika ali magnetizem? je tuhtal in takoj sklenil, da se bo pričel z elektriko in magnetizmom baviti odslej z drugačnim, nešolskim zanimanjem.

Potem je skušal še enkrat doživeti v sebi to sladko, nikoli občuteno grozo, ki je spreletela njegovo telo pod dotikljaji njene roke in ko je planil strastni val njenih besed v njegovo lice. — Kako čuden je bil njen obraz, ves v žaru! Njenih oči pa bi se človek skoro bal... Ampak lepa je bila, o! si je moral priznati s tiho smehljajočo navdušenostjo. In nenadoma si pravi Jure, — kaj, ako bi to bila ljubezen, hm...

»Hm!« pravi Jure, zakaj o ljubezni nimo posebno visokega mnenja. (In sploh — kaj pa ve Jure o ljubezni? In kdo bi mu povedal? Učitelj verouka? ...)

Včasih namreč je Jure poslušal pogovore starejših študentov; gnalo ga je tja k njim z neko neuklonljivo mistično silo. In bilo mu je vedno kot

bi prisluškoval besedam iz drugega sveta, ko je prisostvoval tem pomenkom, neopažen, brezbrizno navidez in lovil s strani z gladnim sluhom globokoumne, modre izreke teh mnogoizkušenih, dozorelih ljudi. Shajali so se večinoma izven mesta, na okopu, za cerkvijo sv. Bernarda pod kostanji; tam so v svojem strogo zaključenem malem krogu moževali, kadili po očansko, pričkali se včasih kot mešetarji, zbadali drug drugega ter pripovedovali nadvse zanimive anekdote o krokanju in dekletih ter najraznovrstnejše romantične avanture; o šoli so redkokdaj govorili, politizirali pa so mnogo; tudi peli so tuintam — peli mladostno, iskreno in ubrano. Eden je bil med njimi, Raven po imenu, očitno njih kolovodja; bil je visok, gibek dečko, z brkami pod nosom, s ščipalnikom in silno svetlimi očmi; ta je časih celo viržinke kadil in Juretu je nepopisno imponiralo, da mu ne postane slabo; saj je imel v tem oziru sam prebridke izkušnje. Raven je znal pripovedovati, kakor še Jure ni slišal nobenega svojih profesorjev; iz njegovih besed je človek izvedel o življenju več, nego iz vseh šolskih knjig. Raven je mnogo govoril o ljubezni: o platonični in idealni, o materijelni in seksualni, kakor se je izražal; govoril s sugestivnim temperamentom, včasih celo razneženo, včasih s surovim brutalnim tonom, navajal tipljene primere in bilo je jasno, da je obvladal in do zadnjih mističnih globin poznal ta predmet. Saj so pripovedovali o njem, da ni samo imeniten talentiran študent in odličen pevec, marveč tudi ženska srca skrajno ogrožujoč don Juan in da so v njegovem naročju udano koprnele že malone vse najlepše hčerke tega idiličnega mesteca. »To so fina dekletca, bonboni,« je rekel delikatno nekoč Raven sam, ko se je pletel pogovor o mestnih krasoticah; »in tako krotka so, moj bog, iz roke jedó človeku...« Jure je imel Ravna spočetka zelo rad: slutil je v njem živo dejanje, gibanje, temperament in utelešeno življenjsko izkušnjo. Pozneje pa ga je nekoč zalotil v neki kritični situaciji in tedaj je kanilo nekaj vsakdanjega, ogabnega v njegovo mlado dušo. — Pozno zvečer je šel Jure nekoč mimo zloglasne gostilne in je opazil na verandi v poltemi, ko sta se lovili in motali dve senci; Jure je pozorno obstal in izločil iz teme Ravna in tisto starikavo, nelepoto natakario Terezino, ki je imela baje že pol tucata nezakonskih otrok. Brez krika ste begali senci semintja, samo pridušen smeh in hlastno pohrkavanje je bilo čuti; naposled je Raven ujel natakario, objel jo z obema rokama, zgrabil jo za prsi in poljubljal njen kozavi obraz... O, Raven — govno... je pomislil Jure in se hotel pravkar okreniti, ko je opazil, da je segel mladi fant natakarici čez pas in sta nto oba omahnila na klop v temo. Tedaj je v Juretu nenadoma zavrela kri; vzpel se je na prste, izbuljil svoj pogled... Gledal je strmeč, a sredi strmenja se je prav tako urno nadvladal, zamahnil z roko in se resolutno in brez zanimanja obrnil. Ah, saj je vse to že neštetokrat videl doma na paši pri živalih, kjer je vzbrstel in vzcvetel sredi prirode in naturnosti...

To je Raven, to je torej ljubezen: platonična in seksualna in vsevkup! je odslej sodil mladi Jure in ni zahajal več k pomenkom starih študentov; zazdelo se mu je namreč nenadoma, da — neblago dišijo.

Ampak saj ni mogoče, da bi to bila ljubezen, ta najslajša zbežanost krvi, ta zastajajoči dih, vročični pogled; to pobožno-svečano čustvo zamaknenja, to drgetanje brez besed — ne, ne, ljubezen pravijo ljudje tistemu drugemu, ljubezen je — Raven... In spet postoje misli mladega Jureta ob istem presenetljivem zaključku: da ne kaže torej drugače, ne da se oženi. Z Mimico oženi, da!

(Dalje prihodnjič.)

Pregled.

Književnost.

Nove knjige. „Društvo za zgradbo Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani je izdalo in založilo četrti zvezek Engelb. Ganglovih Zbranih spisov za mladino, klobsegajo poleg 25 krajših slčic, v prozi in verzih, „Fantje od fare“, še sedeem preprostih, mestoma precej lepo pisanih črtic, zajetih iz življenja otrok in šolske mladine. Nekatere stvari so razpletene preveč na dolgo in široko ter bi bila namestu lapidarnejša kratkoča, ki menda bolj prija mlademu dovzetnemu duhu nego dolgoveznost. Sicer pa teh povestic ne kvari preveč tista vsiljiva morala, s katero je navadno začinjena takšna duševna hrana za doraščajočo mladino in ki ji jo napravlja netečno in dosadno pravtako kakor odraslim ljudem. Cena vezani knjigi je K 4:50. — Naši rojaki iz okupiranega ozemlja so izdali „Spomenico goriških Slovencev“, ki s prepričevalno besedo na podlagi statističnih podatkov dokazuje slovenski značaj goriškega ozemlja. Čitateljem „Svobode“ priporočamo to razpravo, da si jo prečitajo. Cena 80 vin. — V prid Cankarjevemu spomeniku so prijatelji pisateljstva v založbi „Omladine“ v Ljubljani izdali brošurico „Spominu Ivana Cankarja“, ki vsebuje posmrtnico in nagovor ob grobu pisateljevem O. Zupančiča, dr. Lahov „Nekrolog“, en članek Zoike Kvedrove, dr. Kraigherja, Dj. Čiriča ter nekaj aforizmov iz Cankarjevih del. Zelo interesanten je bibliografski sestavek dr. Štebingerja, ki žal, ni čisto popoln, kot avtor sam konstatira. — Brošurica je kot skromen prijateljski čin pietete do manov velikega pokojnika zelo zanimiva in z ozirom na svoj namen vsega priporočila vredna.

Umetnost.

K. D :

Ernst Stöhr — slikar Bohinja.

Pred dvema leti je umrl v Melku ob Dunavu slikar Ernst Stöhr tragične smrti, star šele 57 let; malo pred smrtjo se mu je omračil um. Ta mož, ki je bil časovno eden izmed prvih dunajskih secesionistov in stal ob strani, ko so ustanavljali mladi duhovi to bojno društvo, je imel prav čudno in zanimivo življenje za seboj. Precej pozno se je posvetil slikarstvu, potem ko se je poprej pečal z glazbo, umetno obrtjo in pisateljevanjem. Tega ni nikoli čisto opustil, celo par dni predno je umrl, je zložil pesem polno temnih slutenj in mrtvaške groze. Za njegovo samosvojo naravo seveda ni bilo prostora na klasično navdahnjeni dunajski akademiji in res ga ni dolgo vzdržalo tam. Pustil je vso umetnost in pričelo se je nemirno tavanje in potovanje širom sveta. Že takrat so se pojavili prvi znaki živčne bolezni in ko je na takem popotovanju prišel v Julijske planine in v Bohinjo, ga je romantična lega jezera, divja lepota skalnih velikanov in nepopisljivo krasna okolica kar omamila. Vedno ga je vleklo na jug in po letih se je končno odločil, da se preseli za vselej tja dol. In res ga je šele vojno vrvenje pregnalo iz njegovega jezerskega zatišja, potem, ko je nekaj časa še slikal svoje solnčne pokrajine ob bobnenju soških topov. Tam ob samotnem planinskem jezeru je Stöhr s svojo ženo, ki je bila upraviteljica znanega hotela St. Johann, preživel nad dvajset let. Kdor je bil kdaj v Bohinju, pozna leseno kočico na strmi skali ob jezeru, sredi med gostim grmovjem in bujnim planinskim rastlinjem; to je bil njegov atelje. Tu je ustvaril

nehroj del, ki so bila zbrana razstavljena to zimo v dunajski „Secesiji“. Izvečine so pokrajine, prav vse iz bohinjske kotline, jezero, vasi iz okolice, Triglav in njegova divja gorska jezera. Zanimalo ga je življenje naših kmetov, slikal je lesene koče in stara znamenja, posebno mnogokrat pa je naslikal cerkvico Sv. Janeza ob jezeru. Približno dvajset večjih slik v olju priča, kako ga je zanimala ta tako značilna stavba, ne všteti brez števila akvarelov, škie in risb, ki jim je sujet. Slikal jo je v različnih razsvetljavah, poletu in v snegu, tudi ponoči; da, ponoči še posebno. Razstavljenih je bilo več slik v olju, samih nočnih idil, mladi ženski akti sredi gorskih trat, vzadaj belo skalovje motno bleščeče, in zvezdno nebo in trepetajoči čisti zrak. Sploh je rad slikal gorka, rdečkasto-rožna ženska telesa sredi narave, ob jezeru, globoko v gozdu, ko igrajo solnčni žarki, prodirajoči skozi bukovo streho po mladih udih. Tudi nekaj kmečkih interieurjev je vmes, par portretov tudi, brhka dekleta v peči in svilenih, nagubanih krilih, okajene gorenjske veže in sajasta ognjišča. Te slike so najboljše; kar je simboličnih, niso enake vrednosti, preveč intelektualne so, čutiš, da roka ni mogla slediti poudrznim poletom misli. Odtod nesoglasje v njih. Iz mnogih Stöhrjevih del se očituje neka boleštna poteza, neuravnano, izvirajoča iz nemirnega umetnikovega značaja. Najboljša so tista njegova dela, ki jim je igra barv in oblik vse, kjer je bil slikar samo kolorist in nič drugega. Tam doseže veliko višino, tam tudi ni opaziti bolne nervoznosti, ki veje iz miselnih kompozicij. Značilno za njegovo impetuzno naravo je dejstvo, da so skice i v barvah i v formi boljše v splošnem nego izvršena dela. To je pristao germanska poteza, ta hladna okornost, ki jo poznamo pri Dürerju in Holbeinu. Taka je velika votivna slika „Krist na križu“, ki ga obdaja skupina čisto naturalistično podanih kmečkih postav, samih izsušenih, koščenih gorenjskih kmetov. Njegova natura je izrazito germanska, neplodno spekulativna, mistična in trezna obenem, dasiravno je v slikarjevem ustvarjanju mnogo pristno ženskih črt, mnogo nežnosti, senzitivne melanholije, celo nekaj sentimentalnosti.

Težko in trudoma je Stöhr iskal resnico in da ni odšel prezgodaj, predno je odkril njene poslednje zaves, bi bil morda ustvaril še kaj večjega. Pa tudi tako je žetev njegovega življenja obilna; to življenje samo in globoka, skoro neumljiva nam ljubav do prirode, ki ga je samotarja za dvajset dolgih let priklenila v naš gorski raj, to nam je dokaz, da je bil plemenit človek, ki je vestno iskal spoznanja, obenem pa visoko stremel in resnične lepote želen umetnik.

Društveni vestnik „Svobode“.

Trbovlje. Prve dni januarja t. l. se je pri nas ustanovila podružnica izobraž. društva „Svobode“, ki naj vrši svojo misijo med tukajšnjim delavstvom. Kakor v Ljubljani, se je otvorila tudi tu politična šola, v koji skrbi sodrug dr. Lemež za politično izobrazbo slušateljev. Pouk se vrši redno vsak teden. Obisk tečaja je nad vse povoljiv. — Prirejala se bodo tudi širša predavanja, da bo za vsestransko izobrazbo preskrbljeno. — Ustanavlja se podružnična knjižnica, iz koje bo črpalo delavstvo — posebno mladina — tako potrebno duševno hrano. — Dramatični odsek je priredil 16. p. m. E. Kristanovo igro „Zvestoba“ in na pusti tork 4. t. m. burko „Trije ptički“. Sodeloval je moški pevski odsek in delavski šramel. Obe prireditvi sta uspeli nad vse zadovoljivo in je zahvaliti predvsem igralcem, pevcem in godbi za njihov trud. Namen prirejanja iger je nuditi delavcem razvedrilo po težkem delu. Čisti dobiček se porabi za trud pevskega učitelja, predavateljev in za nabavo knjižnice.

Na željo delavk - mladenk se je ustanovil tudi ženski pevski odsek, ki jako lepo napreduje. Pri eni prihodnjih iger bo zamogel nastopiti že mešan pevski zbor.

Zitin.